

Araştırma Makalesi / Research Article

Dilsel Manzara Araştırmalarında Etnografik Yöntem: Kuramsal Tartışmalar ve Ankara Örneği*

Nurettin Demir**

Ebru Cırık***

Öz

Dilsel manzara (=DM) araştırmaları başlangıçta kamusal alandaki yazılı işaretlerin sayılmasına ve sınıflandırılmasına odaklanırken güncel yaklaşımlar bu işaretleri anlam üreten, kimlik oluşturan ve mekânı toplumsal olarak şekillendiren gösterge kaynakları olarak ele alır. Bu çalışma, etnografik yöntemin DM araştırmalarına kuramsal ve yönetsel katkılarını tartışarak Ankara'nın Kızılay bölgesinden örneklerle somutlaştırmaktadır. Nicel veriler, Karanfil ve Konur sokaklarında gerçekleştirilen 22 sokak görüşmesi, katılımcılarla yapılan dört yürüyüş turu ve saha notlarıyla birlikte değerlendirilir. Bulgular, araştırmacının dilsel sınıflandırmalarıyla kullanıcı algılarının her zaman örtüşmediğini; işaretlerin toplumsal hafıza, mekânsal dönüşüm ve gündelik davranışlar içinde anlamlandırıldığını gösterir. Katılımcılar DM'yi yazılı metinlerin yanı sıra ses, koku, hareketlilik ve görsel tasarımın oluşturduğu çok modlu bir çevre olarak deneyimler. Sosyal medya değerlendirmeleri de bazı katılımcıların mekân tercihlerini biçimlendirerek çevrim içi temsillerle fiziksel mekân deneyimleri arasında bağ kurar. Çalışma, etnografinin nicel örüntülerin toplumsal ve mekânsal anlamlarını açıklayan tamamlayıcı bir perspektif sunduğunu ve karma yöntemlerde farklı veri türlerinin analitik olarak ilişkilendirilmesinin önemini ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler

Dilsel manzara, etnografi, toplumdilbilim, çok dillilik, Ankara, metodoloji.

* Geliş Tarihi: 05 Mart 2026 – Kabul Tarihi: 24 Eylül 2026

Atıf: Demir, Nurettin, ve Ebru Cırık. "Dilsel Manzara Araştırmalarında Etnografik Yöntem: Kuramsal Tartışmalar ve Ankara Örneği." *bilig*, no. 119, 2026, ss. 225-254, <https://doi.org/10.12995/bilig.9486>.

** Sorumlu yazar; Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü – Ankara/Türkiye, ORCID: 0000-0002-3891-6546, demirn@hacettepe.edu.tr

*** Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı – Ankara/Türkiye, ORCID: 0009-0008-4215-5955, ebrucirik@hacettepe.edu.tr

Ethnographic Method in Linguistic Landscape Studies: Theoretical Discussions and the Case of Ankara*

Nurettin Demir**

Ebru Cırık***

Abstract

While linguistic landscape (LL) studies initially focused on counting and classifying written signs in public space, current approaches treat these signs as semiotic resources that produce meaning, construct identities, and shape space socially. This study discusses the theoretical and methodological contributions of ethnography to LL studies, illustrating them with examples from Kızılay, Ankara. Quantitative data are analyzed together with 22 street interviews, four walks with participants, and field notes from Karanfil and Konur streets. Findings show that researchers' linguistic classifications do not always align with users' perceptions and that signs acquire meaning through social memory, spatial transformation, and everyday practices. Participants experience LL as a multimodal environment encompassing written texts, sounds, smells, mobility, and visual design. Social media reviews also shape some participants' venue choices, connecting online representations with experiences of physical space. This study demonstrates that ethnography provides a complementary perspective that explains the social and spatial meanings of quantitative patterns, highlighting the importance of analytically integrating qualitative and quantitative data in mixed-methods research.

Keywords

Linguistic landscape, ethnography, sociolinguistics, multilingualism, Ankara, methodology.

* Date of Arrival: 05 March 2026 – Date of Acceptance: 24 September 2026

Citation: Demir, Nurettin, and Ebru Cırık. "Dilsel Manzara Araştırmalarında Etnografik Yöntem: Kuramsal Tartışmalar ve Ankara Örneği." *bilig*, no. 119, 2026, pp. 225-254, <https://doi.org/10.12995/bilig.9486>.

** Corresponding author; Professor, Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of Modern Türkic Languages and Literatures – Ankara/Türkiye, ORCID: 0000-0002-3891-6546, demirn@hacettepe.edu.tr

*** PhD student, Hacettepe University, Graduate School of Social Sciences, Department Of Turkish Language and Literature – Ankara/Türkiye, ORCID: 0009-0008-4215-5955, ebrucirik@hacettepe.edu.tr

Giriş

Kamuya açık alanlarda üzerinde yazı ve görsel bulunan işaretler belirleyebildiğimiz kadarıyla Türkiye’de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir araştırma nesnesi olarak ilgi çeker (Safa, Levend). Uluslararası literatürde kamusal alandaki işaretlere odaklanan çalışmalarda Landry ve Bourhis’in 1997 tarihli yayınından itibaren toplumdilbilim içerisinde *dilsel manzara* (=DM) olarak Türkçeleştirmeyi tercih ettiğimiz *linguistic landscapes* terimi altında sistematik bir araştırma alanına dönüşür (farklı adlandırmalar için bk. Solmaz). DM araştırmaları, kamusal alandaki tabela, afiş, ilan vb. yazılı metinleri çeşitli açılardan inceleyerek toplumdaki çok dilliliğin sokağa yansımaları ve algılanışını, farklı dillerin, kültürlerin ve sosyal grupların kamusal alandaki etkileşimini anlamaya çalışır.

Başkent Ankara’nın dilsel manzarasında dönük çalışmalarda iş yeri adlarına odaklanan erken dönem araştırmalarından çok dillilik ve kamusal alanda dil görünürlüğünü ele alan toplumdilbilimsel incelemelere doğru gelişir. Yaman, Ankara’daki iş yeri adlarını Türkiye’de kamusal alandaki yabancı dil kullanımının daha çok Türkçenin korunması çerçevesinde tartışıldığı bir dönemde ele alır. Alkibay, Ankara’daki 1.056 hazır giyim mağazasının adlarını inceleyerek yabancı dilde ad kullanan işletmelerin sahiplerine uyguladığı anket aracılığıyla tercihlerin nedenlerini belirlemeyi dener. Gözaydın’ın Çankaya’daki Karum Alışveriş Merkezi çalışması da Ankara’nın ticari alanlarındaki dil tercihlerine ilişkin nicel veriler sunar. Karum’daki 188 iş yeri adını Türkçe, yabancı ve Türkçe-yabancı karışık olarak sınıflandırır; adların yaklaşık %20’sinin tamamen Türkçe, %51’inin yabancı, %29’unun ise karma olduğunu belirler. Günümüzdeki anlamıyla dilsel manzara yaklaşımını kullanmamakla birlikte bu çalışma, Ankara’nın görece yüksek prestijli bir ticari mekânında yabancı adlandırmanın belirgin görünürlüğünü göstermesi bakımından dikkat çeker. Ankara’yı doğrudan dilsel manzara çerçevesinde ele alan Çetinkaya; Mamak, Çankaya ve Altındağ’daki ticari tabelaları karşılaştırarak kent içinde belirgin bölgesel farklılıklar bulunduğunu ortaya koyar. Daha geniş bir Ankara örnekleme dayanan Yavuz ve diğerleri, 1.291 işareti inceleyerek tek dilli Türkçenin baskınlığını doğrular, Türkçe-İngilizce iki dilli işaretlerin ikinci önemli örüntüyü oluşturduğunu ve dilsel çeşitliliğin bölgelere göre değiştiğini gösterir. Çalışmada İngilizcenin ticari tabelalardaki kullanımı yalnızca bilgi

aktarma işleviyle değil uluslararasılaşma, başarı, seçkinlik ve eğlence gibi simgesel değerlerle de ilişkilendirir. Demir (“Toplumsal Değişmelerin”) Ankara’nın dilsel manzarasını toplumsal değişme açısından ele alarak Suriye İç Savaşı ve buna bağlı göçün, 15 Temmuz 2016’nın ve Covid-19 salgınının kamusal alandaki yazılı işaretlere yansımaları üzerinde durur. Çalışmada özellikle Suriyeli göçmenlerin yoğunlaştığı Önder Mahallesi üzerinden Arapçanın kamusal görünürlüğünün arttığı, Arapça tabelalara yönelik müdahaleler sonucunda Arapçanın görünürlüğü sürerken Arap yazısının görünürlüğünün azaldığına dikkat çeker. Demir (“Ankara Atatürk”) ise Atatürk Bulvarı’ndan elde edilen 2.600 işaret üzerinden bölgenin dilsel manzarasını ve dillerin sektörel dağılımını inceler. Çalışmada Türkçenin açık biçimde baskın, İngilizcenin ise ikinci en görünür dil olduğu belirlenir. İngilizcenin özellikle giyim, perakende, turizm, yiyecek-icecek ve kişisel bakım gibi ticari sektörlerde yoğunlaştığı ve bu görünürlüğün bölgedeki toplumsal çok dillilikten çok küreselleşme ve ticaretle ilişkili olduğu gösterilir. Bu yayınlar birlikte değerlendirildiğinde, Ankara’nın dilsel manzarasının kent genelinde homojen olmadığı; ticari işlev, sosyoekonomik yapı, nüfus hareketleri ve daha geniş toplumsal değişmelere bağlı olarak mekânsal farklılaşma gösterdiği görülür. Bu çalışma, önceki araştırmalarda ortaya konan bu farklılaşmayı Kızılay’ın kendi içindeki mikro-mekânsal çeşitliliği de dikkate alarak Atatürk Bulvarı, Karanfil ve Konur’daki dil görünürlüğünü karşılaştırmakta ve Kızılay ile sosyodemografik açıdan belirgin biçimde ayrışan Önder Mahallesi’ni aynı karşılaştırmalı çerçeveye dâhil etmektedir. Ayrıca Demir (“Ankara’nın Dilsel”) Önder Mahallesi’nde Arapçanın dil olarak görünürlüğüyle Arap yazısının görünürlüğü arasındaki ayrışmayı yürüttüğü proje çerçevesinde toplayıp kodladığı veriler üzerinden inceleyerek dil görünürlüğüyle yazı sistemi görünürlüğünün birbirinden bağımsızlaşabildiğini nicel olarak ortaya koyar.

Mevcut çalışmalar, DM araştırmalarının ilk dönemlerinde yaygın olan işaretleri sayma, sınıflandırma ve betimlemeye dayanır. Ancak bu yöntem, kamusal alandaki dillerin görünürlüğü ve dağılımı hakkında karşılaştırılabilir veriler sağlamakla birlikte, görünürlüğün hangi toplumsal süreçler içinde üretildiğini ve kullanıcılar tarafından nasıl anlamlandırıldığını açıklamakta sınırlı kalır. Çünkü işaretler yalnızca belirli dillerin varlığını gösteren nesneler değil; anlam üreten, kimliklerin kurulmasına katılan ve mekânı toplumsal olarak şekillendiren göstergelerdir. Kamusal alanda dillerin görünürlüğü

güç ilişkileri, mekân, zaman, dil politikaları, ideolojik tercihler ve gündelik davranışlarla ilişkilidir. Bu nedenle DM araştırmaları, görünür işaretlerin yanı sıra bunların üretim ve kullanım süreçlerini, kullanıcıların deneyimlerini ve işaretlere yükledikleri anlamları da dikkate almak durumundadır. Bunlarsa görüşmeler, katılımcı gözlem, saha notları ve katılımcılarla gerçekleştirilen yürüyüşler gibi etnografik yöntemlerle incelenebilir.

Bu çalışmanın amacı, etnografik yaklaşım ve yöntemin kamusal işaretlerin görsel ve sayılabilir özelliklerinin ötesinde toplumsal ilişkiler, kullanım alışkanlıkları, mekânsal anlamlandırmalar ve yerel deneyimler içinde incelenmesine sağladığı imkânları tartışmak ve bunları Ankara/Kızılay örneğinden elde edilen verilerle somutlaştırmaktır. Bu çerçevede çalışma, nicel ve sınıflandırmaya dayalı DM araştırmalarının tek başına açıklayamadığı hangi boyutların etnografik yöntemlerle görünür hâle geldiği ve Ankara/Kızılay örneğinin bu yöntemsel genişlemenin imkânlarını nasıl ortaya koyduğu sorusuna odaklanacaktır.

Yöntem Sorunu

Kuramsal ve Yöntembilimsel Çerçeve

DM araştırmalarının ilk dönemlerinde baskın olan ölçüm tabanlı, nicel, senkronik ve statik yaklaşımlar çeşitli açılardan eleştirilir (Pennycook ve Otsuji, *Metrolingualism* 46-48; Pennycook, “The City” 161). İşaretlerin sayılması ve sınıflandırılması, belirli bir alandaki dillerin görünürlüğü ve dağılımı hakkında karşılaştırılabilir veriler sağlasa da bu görünürlüğün hangi toplumsal süreçler içinde ortaya çıktığını tek başına açıklamaz. Bu nedenle son yıllarda nitel ve karma yöntemlere doğru belirgin bir yönelim görülür. Bu yöntemsel dönüşümde araştırma alanlarının küreselleşme, süper-çeşitlilik ve çevrimiçi/çevrimdışı etkileşimlerle giderek daha dinamik hâle gelmesinin yanı sıra disiplinlerarası çalışmaların yaygınlaşması, eleştirel yaklaşımların güçlenmesi ve epistemolojik sorgulamalar da etkili olur (Blommaert vd. 8-9).

Klasik toplumdilbilim yaklaşımları, uzun süre “etnik grup”, “ana dil” gibi açık kategorilere ve “uyum”, “dil kaybı” gibi doğrusal süreçlere odaklanır. (Blommaert, *Durkheim and*, 1, 42, 53, 74). Oysa dil kullanımı sabit bir gelişim çizgisinden ziyade devingen, bağlama özgü ve çok yönlü süreçlerdir. Bu nedenle, DM araştırmalarında kullanılan yöntemlerin karmaşıklık,

hareketlilik ve dinamiklik gibi unsurları analize dâhil edecek biçimde güncellenmesi gerekir. Etnografi, belirli durumların sistematik yönlerinden hareketle nitel genellemeler (kuramsal varsayımlar) üretirken istatistiksel yaklaşımlar, tüm nüfusa yönelik nicel genellemeler ortaya koyar. İki yaklaşım da farklı geçerlilik ölçütlerine sahiptir: Nitel yaklaşım kuramsal genellemeye ve bağlamsal geçerliliğe, istatistiksel yaklaşımsa bulguların daha geniş bir evrene genellenebilirliğine dayanır (Blommaert, *Dialogues with*, 107). Ankara'da yürüttüğümüz araştırma, bu yöntemsel tamamlayıcılığın somut bir örneğini sunar. Kızılay'da farklı tarihlerde gerçekleştirilen sayımlar, bölgenin dilsel görünürlüğü ve bu görünürlükte zaman içinde ortaya çıkan değişimler hakkında nicel veriler sağlar. Ancak bu veriler, işaretlerin kullanıcılar tarafından nasıl sınıflandırıldığı ve anlamlandırıldığı, belirli dillerin hangi toplumsal değerlerle ilişkilendirildiği veya işaretlerin farklı kullanıcı grupları tarafından nasıl algılandığı gibi soruları tek başına cevaplamaz. Bu nedenle araştırmanın etnografik boyutunda, sayım yoluyla elde edilen görünürlük verilerinin arkasındaki toplumsal süreçlere ve kullanıcı deneyimlerine odaklanılmıştır.

Yoğun yaya hareketliliğine sahip Kızılay'da DM sürekli değişir. Sabit tabelaların yanı sıra afişler, ilanlar, LED ekranlardaki hareketli metinler ve işletmelerin sosyal medya hesaplarına yönlendiren göstergeler, çevrimiçi ve çevrimdışı alanlar arasındaki sınırları giderek geçirgen hâle getirir. Bunun yanında, sayım sırasında araştırmacının yaptığı dilsel sınıflandırma ile kullanıcıların algısı her zaman örtüşmez. Örneğin araştırmada yabancı dil unsuru olarak sınıflandırılan *cafe* ve *restaurant* gibi kullanımların bazı katılımcılar tarafından Türkçe olarak değerlendirilmesi, bir işaretin hangi dile ait olduğu sorusunun dahi yalnızca araştırmacının sınıflandırmasına indirgenemeyeceğini gösterir. Dolayısıyla etnografik veri, nicel sınıflandırmayı geçersiz kılmaktan çok, bu sınıflandırmanın kullanıcı deneyimi ve toplumsal anlamlandırma bakımından ne ifade ettiğini ortaya koyar.

Etnografik DM çalışmaları anketler, açık uçlu görüşmeler veya yürüyüş turları gibi veri toplama teknikleriyle sınırlı değildir. Araştırmacının alanın aktif bir bileşeni hâline gelmesi ve katılımcıların pasif veri kaynakları değil, anlam üretiminin ortakları olarak görülmesi, etnografiyi aynı zamanda kavramsal bir çerçeve yaklaşıma dönüştürür. Bu yaklaşım, işaretleri ve yazılı

dili sabit göstergeler olarak değil; toplumsal etkileşim, hareket, duygulanım ve hafıza içinde anlamı sürekli yeniden üretilen unsurlar olarak ele alır. Bu bakımdan anlam yalnızca “temsil” aracılığıyla değil, toplumsal davranışlar içindeki “performans” yoluyla da kurulur (Pennycook, “The City”). Temsil, bir grubun veya kültürün dil ve diğer göstergeler aracılığıyla dışa vurulmasına; performans ise anlamın toplumsal davranışlar içinde üretilmesine işaret eder. İşaretlerin kullanılması, değiştirilmesi, yeniden yazılması veya ortadan kaldırılmasıyla aktörlerin mekândaki etkileşimleri bu süreçlerin parçalarıdır.

Ankara Araştırmasının Veri ve Yöntemi

Bu çalışmada kullanılan etnografik veriler, Ankara’da yürütülen geniş kapsamlı bir dilsel manzara araştırmasının bir parçası olarak *Konur Sokak*’tan ve *Karanfil Sokak*’tan elde edilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda farklı tarihlerde gerçekleştirilen sayımlar bölgedeki dillerin görünürlüğü ve dağılımına ilişkin veriler sağlarken etnografik boyutunda algılayanların kamusal işaretleri nasıl algıladıkları, değerlendirdikleri ve mekânla nasıl ilişki kurdukları incelenmiştir. Etnografik veri ikinci yazarın 2026 yılında Ocak ve Şubat aylarında 25 katılımcı ile yaptığı 22 sokak görüşmesi, yedi katılımcıyla gerçekleştirdiği dört yürüyüş turuyla araştırma süresince tutulan saha notlarından oluşmaktadır.

Sokak görüşmelerine araştırma alanında karşılaşılacak ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden kişiler dâhil edilmiştir. Katılımcılar 16–72 yaşları arasında olup bölgede yaşayanlar, Kızılay’a düzenli veya zaman zaman gelenler ve üç işletme sahibinden oluşmaktadır. Yürüyüş turlarına katılanların yaşları 19–68 arasındadır. Karanfil ve Konur sokaklarında gerçekleştirilen dört yürüyüş turundan biri dört kişilik bir grupta, diğer üçü tek katılımcıyla yapılmış ve turlar 15–35 dakika sürmüştür. Yürüyüş sırasında katılımcıların dikkatlerini çeken işaretleri ve durakları kendilerinin belirlemelerine imkân verilmiş; görüşmeler ses kaydına alınmış, katılımcıların duraksamaları, işaret etme davranışları ve çevreye yönelik tepkileri saha notlarıyla kaydedilmiştir.

Araştırmanın amacı ve ses kaydı alınacağı katılımcılara önceden açıklanmış, katılım için sözlü onay alınmış ve katılımcılara herhangi bir soruyu cevaplamama veya görüşmeyi istedikleri anda sonlandırma haklarının bulunduğu bildirilmiştir. Veriler anonimleştirilerek kullanılmıştır. Araştırma

için *Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu* tarafından 7 Ekim 2025 tarihinde etik kurul onayı verilmiştir.

Ses kayıtları yazıya aktarılmış ve katılımcı anlatıları iki aşamalı olarak analiz edilmiştir. İlk aşamada araştırma soruları analize yön vermekle birlikte önceden belirlenmiş kapalı bir kod listesi kullanılmamış; kodlar katılımcıların ifadelerinden hareketle oluşturulmuştur. Anlam taşıyan ifadeler analiz birimi olarak alınmış ve gerektiğinde aynı sözce birden fazla kodla ilişkilendirilmiştir. İkinci aşamada bu kodlar nicel sayım verileriyle dilsel sınıflandırma, işaretlerin zaman içindeki değişimi, dillere yüklenen toplumsal değerler ve kullanıcıların işaretleri değerlendirme biçimleri açısından karşılaştırılmıştır. Saha gözlemleri ve saha notları ayrı bir kodlama kümesi olarak değil, katılımcı anlatılarının gerçekleştiği mekânsal ve etkileşimsel bağlamı yorumlamak amacıyla kullanılmıştır.

Bu araştırma tasarımı, nicel olarak belirlenen dilsel görünürlük örüntülerinin kullanıcı deneyimleri, mekâna özgü alışkanlıklar ve toplumsal anlamlandırma süreçleriyle birlikte değerlendirilmesine imkân vermiştir. İzleyen bölümde, etnografik yaklaşımın DM araştırmalarına sağladığı katkılar Ankara araştırmasından elde edilen örneklerle birlikte ele alınacaktır.

Etnografinin Önemi

Bağlam ve Anlam

Etnografi, anlamı sözcüklerin veya işaretlerin içkin bir özelliği olarak görmez. İfade ve söylemlerin dilsel ve dilsel olmayan göstergelerin üretildiği, dolaşıma sokulduğu ve yorumlandığı sosyal, tarihsel ve mekânsal ilişkiler ağı içinde oluştuğunu varsayar. DM çalışmalarında etnografik bir perspektif benimsendiğinde kamusal işaretler de bireylerin toplumsal davranışların daha geniş örüntüleri içinde değerlendirilir. İşaretlerin üretimi ve kullanımı, mekânsal düzenlemeler, aktörlerin algıları, duygulanımları ve hareketleri bu çok katmanlı yapının parçalarıdır. Böylece anlam, yalnızca yazılı göstergede değil, göstergenin üreticileri ve kullanıcılarıyla içinde yer aldığı toplumsal ve mekânsal bağlam arasındaki ilişkilerde aranır.

Blommaert, söylemin üretildiği ve yorumlandığı sosyal, tarihsel ve ideolojik katmanların etnografik bağlamın bir parçası olarak analize dâhil edilmesi gerektiğini vurgular (*Discourse* 14-15). Dil; güç, eşitsizlik ve toplumsal düzenle ilişkili olduğundan aynı kelime veya ifade farklı bağlamlarda

farklı, hatta birbiriyle çelişen anlam ve işlevler taşıyabilir. Dil; bu açıdan yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda ideolojik anlamlar taşıyan ve toplumsal eyleme katılan bir kaynaktır (Blommaert, *Discourse 2; Durkheim and 22*). Etnografik DM araştırmasının temel katkılarından biri de kamusal işaretleri bu ilişkilerden bağımsız göstergeler olarak değil toplumsal yapıyı hem yansıtan hem de onun yeniden üretilmesine katılan unsurlar olarak incelemesidir.

Aktörler; tabelalar, posterler, grafitiler ve diğer göstergeler aracılığıyla mekâna anlam yükler. Böylece fiziksel mekân toplumsal, sembolik ve kimi durumlarda politik bir boyut kazanır. Hanauer'in Rabin Meydanı duvar yazılarını incelediği çalışmasının da gösterdiği üzere, kamusal işaretler mekânın duygusal ve politik olarak yeniden kurulmasında rol oynayabilir. Ankara araştırması kapsamında Kızılay'da yapılan gözlemler ve görüşmeler de dilsel görünürlüğün yalnızca dilsel çeşitliliğin bir göstergesi olmadığını ortaya koyar. Sayımda farklı dillerin kamusal alandaki varlığı; görünürlük üzerinden kaydedilirken etnografik veriler bu dillerin kullanıcılar tarafından aynı toplumsal değerlerle ilişkilendirilmediğini gösterir. Özellikle İngilizce ve Arapçaya yönelik değerlendirmelerde ortaya çıkan farklılıklar, bir dilin kamusal alandaki görünürlüğüyle o dile atfedilen prestij, aidiyet, yabancılık veya dışlanma gibi toplumsal anlamların analitik olarak birbirinden ayrılması gerektiğini gösterir.

Kamusal işaretlerin anlamlandırılmasında siyasal ve tarihsel bağlam da belirleyicidir. Ankara'da 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında gerçekleştirilen yeniden adlandırmalar (örn. Kızılay Metrosunun girişindeki *15 TEMMUZ DESTANI* tabelası ile metro istasyonunun adının *15 TEMMUZ KIZILAY MİLLÎ İRADE İSTASYONU* olması gibi) ile *Cumhuriyet*, *Zafer*, *İstiklal* gibi tarihsel ve ideolojik çağrışımları güçlü yer adlarının kamusal alandaki sürekliliği, adlandırmanın mekâna sembolik anlam yükleyen araçlardan biri olduğunu göstermektedir. Shohamy'nin (110-118) ulusal günlere ilişkin çalışmasında gösterdiği üzere, kamusal yazılar ve semboller ulusal anlatıları pekiştiren veya belirli toplumsal grupların kamusal alandaki konumlarını etkileyen araçlar hâline gelebilir. Kızılay sokaklarındaki politik duvar yazıları ve Filistin'le dayanışmayı ifade eden afişler de kamusal mekâna geçici fakat ideolojik ve duygusal katmanlar ekleyen müdahaleler olarak değerlendirilebilir. Kızılay'da ticari tabelalarla

politik afiş, duvar yazıları ve etiketlerin aynı kamusal alanda yan yana bulunması, dilsel manzaranın yalnızca ticari dil tercihlerinden oluşmadığını; farklı aktörlerin mekâna geçici veya daha kalıcı anlam katmanları eklediğini gösterir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Kızılay'da ticari ve politik göstergelerin aynı kamusal alanda birlikteliği.

Etnografik perspektif, kamusal alandaki dil tercihlerinin ve görünürlük biçimlerinin güç ilişkileriyle birlikte ele alınmasını sağlarken işaretlerin tarihsel arka planını da bağlam analizine dâhil eder. Bir göstergenin mevcut anlamı, kimi zaman onun geçmişi ve zaman içindeki değişim yörüngesi dikkate alınmadan tam olarak açıklanamaz. McNulty, Man Adası'ndaki kamusal işaretlerin tarihsel bağlamlarından bağımsız olarak anlaşılmasının güç olduğunu; tabelaların geçmişi, kim tarafından yerleştirildiği ve hangi dil politikalarının etkisi altında biçimlendiği gibi unsurların yorumlamada belirleyici olduğunu gösterir.

Araştırmacı ve Katılımcı Bilgi Üretimi

Etnografik yaklaşım, araştırmacıyla katılımcı arasındaki sınırı geçirgen hâle getirip her iki tarafı da bilgi üretim sürecinin bir parçası olarak görür. Katılımcılar yalnızca araştırmacıya veri sağlayan kişiler değil kendi deneyimleri, değerlendirmeleri ve mekâna ilişkin bilgileri aracılığıyla araştırmanın anlamlandırma sürecine katkıda bulunan aktörlerdir. Araştırmacı da sahadan bağımsız ve tarafsız bir gözlemci konumunda değil katılımcılarla kurduğu etkileşim aracılığıyla verinin üretilmesine ve yorumlanmasına katılan bir özne olarak sürecin içindedir. Böylece etnografik bilgi, sahadan kopuk ve tamamlanmış bir “ürün” olmaktan çok, araştırmacı, katılımcılar ve araştırılan mekân arasındaki etkileşim içinde oluşan dinamik ve ilişkisel bir süreç olarak ele alınır.

Ortak bilgi üretimine imkân sağlayan yöntemlerden biri katılımcılarla gerçekleştirilen yürüyüş turlarıdır. Araştırmacı ve katılımcının mekân içinde birlikte hareket etmesi; katılımcının dikkatini çeken işaretleri, bunlara yönelik değerlendirmelerini ve mekânsal deneyimini ortaya çıktığı bağlam içinde ifade etmesine imkân verir; böylece bilgi yalnızca görüşme sorularına verilen cevaplardan değil ortak hareket ve mekânsal deneyimden de üretilir (Pink, “Walking with”).

Yürüyüş turlarının Ankara araştırmasına uygulanması, araştırmacının kullandığı analitik kategorilerle kullanıcıların gündelik dil algılarının her zaman örtüşmediğini göstermiştir. Örneğin bir katılımcı, araştırmada yabancı dil unsurları olarak sınıflandırılan *café* ve *restaurant* sözcüklerini Türkçe olarak değerlendirmiştir. Bu örnek, nicel sınıflandırmayı geçersiz kılmaktan çok, araştırmacının dilsel kökene dayalı sınıflandırmasıyla kullanıcının gündelik kullanım ve aşinalığa dayalı algısının farklılaşabileceğini gösterir. Etnografik yöntem böylece araştırmacının önceden oluşturduğu kategorileri katılımcıların deneyimleri ışığında yeniden değerlendirmesine imkân verir.

Kızılay’da katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler ve yürüyüş turları, araştırmacıların başlangıçtaki varsayımlarını ve analitik kategorilerini yeniden değerlendirmelerine imkân vermiştir. Araştırmanın başlangıcında katılımcıların öncelikle tabelalarda kullanılan dillere odaklanacakları varsayılırken görüşmeler sırasında katılımcıların mekânı dilsel göstergelerin yanı sıra görsel, işitsel, duyuşsal ve toplumsal unsurlar aracılığıyla

anlamlandırdıkları görülmüştür. Bu durum, nicel araştırmada kullanılan sınıflandırmaların terk edilmesini değil bu sınıflandırmaların kullanıcı deneyimleri ve mekânsal bağlamla birlikte yorumlanmasını gerekli kılmıştır. Katılımcıların sağladığı bilgi böylece araştırmacının önceden belirlediği kategorileri sınavarak DM'nin deneyimlenişine ilişkin analizi genişleten bir kaynak hâline gelmiştir.

Mekânsal Hafıza ve Zaman

Etnografik yaklaşımın DM araştırmalarına sağladığı katkılardan biri, kamusal işaretlerin yalnızca araştırmanın gerçekleştirildiği andaki görünümünü değil, kullanıcıların mekânsal hafızaları aracılığıyla bu görünümün zaman içindeki değişiminin anlamlandırılışını da incelemeye imkân vermesidir. Senkronik bir araştırma, belirli bir zamanda görünür olan işaretleri kaydedebilirken kullanıcıların anlatıları mevcut dilsel manzarayı geçmişteki mekân deneyimleri ve toplumsal dönüşümlerle ilişkilendirebilir.

Kızılay'da gerçekleştirilen görüşmelerde bu ilişki özellikle Karanfil Sokak ve çevresine ilişkin anlatılarda ortaya çıkmıştır. Çocukluğunu veya gençliğini bu bölgede geçiren bazı katılımcılar, Karanfil ve çevresindeki sokakları 20-25 yıl önce orta sınıfın yaşadığı daha sakin bir muhit olarak hatırlarken sonraki dönemde gece kulüpleri ve pavyonların açılmasıyla bölgenin toplumsal yapısının değiştiğini ifade etmişlerdir. Bugünkü mekânın ve dilsel manzaranın kimi katılımcılar tarafından "itici" bulunması da geçmiş anlatılarıyla ilişkilendirilmiştir. Dükkân önlerinde müşteri çekmeye çalışan işletme çalışanlarının konuşma ve davranışları gibi yazılı olmayan unsurlar da katılımcıların bölgeye ilişkin değerlendirmelerinin bir parçası olmuştur.

Bu anlatılar, mevcut DM'nin kullanıcılar tarafından yalnızca o anda görülen tabelalar ve diğer işaretler üzerinden değerlendirilmediğini göstermektedir. Katılımcıların geçmişteki Kızılay'a ilişkin kişisel ve toplumsal hafızaları; bugünkü işaretlerin, işletmelerin ve sokak davranışlarının anlamlandırılmasında bir karşılaştırma çerçevesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla etnografik veri, belirli bir tarihte gerçekleştirilen sayımın ortaya koyduğu senkronik görünümü zaman içinde oluşan mekânsal ve toplumsal dönüşümle ilişkilendirmeye imkân vermektedir.

Çok Modluluk ve Duyusal Deneyim

DM'deki işaretlerin anlamı yalnızca taşıdıkları dilsel içerikle belirlenmez; fiziksel özellikleri, renkleri, yazı karakterleri, logoları, yüzey ve malzemeleri, büyüklükleri ve mekândaki konumları da algılanma biçimlerini etkiler. Malzeme etnografyası, içerikle maddi biçim arasındaki ilişkiye odaklanırken (Stroud ve Mpendukana) çok modlu yaklaşım, yazılı dilin diğer görsel, işitsel, bedensel ve mekânsal göstergelerle birlikte anlam üretmesini inceler. Bu bakımdan DM, farklı göstergesel kaynakların aynı mekânda karşılıklı etkileşime girdiği çok modlu bir yapı olarak değerlendirilebilir.

Kızılay'da gerçekleştirilen yürüyüş turları bu çok modlu yapının katılımcıların mekân değerlendirmelerinde belirgin bir rol oynadığını göstermiştir. Katılımcılar, bir işletmeyi değerlendirirken tabelada kullanılan dilin yanı sıra tabela ve cephenin tasarımı, renkler, logolar, dekorasyon, müzik ve koku gibi unsurlara da dikkat etmişlerdir. Dolayısıyla kullanılan dil, işletme tercihlerini etkileyebilen unsurlardan biri olmakla birlikte, diğer görsel ve duyusal göstergelerle birlikte anlam kazanmaktadır.

Karanfil Sokak'taki yürüyüşlerde bu değerlendirmelerin yalnızca kullanılan dille ilgili olmadığı açık biçimde görülmüştür. Bazı katılımcılar; camlarında renkli görseller ve fiyat listeleri bulunan işletmeleri kaçınılması gereken yerler olarak değerlendirirken iyi tasarlanmış tabelalara ve belirgin logolara sahip işletmeleri daha olumlu değerlendirmiştir. Küresel markaların görsel düzenlemeleri de kimi katılımcılar için bir karşılaştırma ölçütü oluşturmuştur. Bir katılımcı Karanfil Sokak'taki tabelaların yoğunluğunu ve büyüklüğünü “bu tabelalar, konuşma yerine bağırmayı tercih edenlerin işi; saldırı altında olduğumu hissediyorum” sözleriyle değerlendirirken olumlu bir örnek olarak *Starbucks*'ı göstermiş ve sokağın genel görünümünü “görsel kirlilik” olarak tanımlamıştır (Fotoğraf 2). Bu değerlendirmelerin doğrudan tabelalarda kullanılan dillerden çok, işaretlerin yoğunluğu, büyüklüğü, tasarımı ve mekânsal düzenlenişleriyle ilişkili olması, DM'nin yalnızca dil seçimi üzerinden çözümlenemeyeceğini göstermektedir.

Fotoğraf 2. Konur Sokak'ta dilsel ve görsel kaynakların yoğunlaşması. (Farklı büyüklük, renk, yazı karakteri ve logoların aynı görüş alanında bir araya gelmesi, katılımcıların tabela yoğunluğu ve “görsel kirlilik” üzerine değerlendirmelerinin çok modlu bağlamını göstermektedir).

Yürüyüş turlarında katılımcılara araştırmanın tabela ve kamusal işaretlere odaklandığı belirtilmesine rağmen anlatıların yazılı göstergelerle sınırlı kalmadığı görülmüştür. Katılımcılar müzik, kıyafetler, çevredeki sesler, yaya trafiği, kokular ve işletmelerin önündeki hareketlilik gibi unsurlara da kendiliğinden dikkat çekmiştir. Bu durum, kullanıcıların DM’yi yalnızca okunacak yazılı bir metin olarak deneyimlemediğini; görsel, işitsel, bedensel ve mekânsal göstergelerin birlikte oluşturduğu bir çevre olarak algıladığını gösterir. Yürüyüş yöntemi bu açıdan, sabit bir fotoğrafın veya işaret sayımının kaydedemediği duysal ve hareketli unsurların araştırmaya dâhil edilmesine imkân vermektedir.

Karanfil Sokak’taki saha notlarından bu çok modlu deneyimi yansıtan bir kesit şöyledir:

“Sıcak bir Temmuz sabahı, Karanfil Sokak’ta fotoğraf çekimi yapıyorum. Farklı biçimlerde ve dillerdeki tabelalar yan yana sıralanmış. Türkçe tabelalar arasında İngilizce ve başka dillerde ifadeler yer alıyor; kimi zaman aynı kelimenin farklı alfabelerde yazılmış biçimleri yan yana geliyor. Bir dükkân cephesindeki yazıların arka planında Ağrı Dağı’nın resmi ve yeşil-kırmızı renkler bir aidiyet mesajı veriyor. Duvarlara, elektrik direklerine rastgele

yapıştırılmış politik etiketler, sloganlar ve küçük afişler sokağa ticari olmayan anlam katmanları ekliyor. Çevredeki sesler, yürüyüşler, işçilerin hareketleri, tabelaların renkleri, direklere asılmış bez afişler, trafik işaretleri ve duvar yazıları bir araya gelerek renkli bir tual izlenimi veriyor. Bu anlarda aklımdan geçen soru şu: “Belgelediğim her işaretin anlamını ne ölçüde fark ediyorum?”

Bu saha notu, araştırmacının mekânda bedensel olarak bulunmasının fotoğrafla belgelenen yazılı işaretlerin ötesindeki unsurları da görünür hâle getirdiğini gösterir. Sesler, hareketler, renkler, politik etiketler, afişler ve duvar yazıları aynı mekânsal deneyimin parçalarıdır. Bu açıdan Ankara’daki DM yalnızca okunacak bir metin değil; yürünerek, görülerek ve işitilerek deneyimlenen çok modlu bir çevre olarak ele alınabilir. Etnografik yöntem; yazılı dilin diğer görsel, işitsel, bedensel ve mekânsal göstergelerle kurduğu ilişkilerin araştırmaya dâhil edilmesine imkân verir.

Gözlemler, iletişimin yalnızca sözcüklerle gerçekleşmediğini, bireylerin anlam üretirken farklı göstergesel kaynakları birlikte kullandığını vurgulayan çok modlu yaklaşımla örtüşür. Dilsel kaynakların yanı sıra jestler, ses, giyim, görsel düzenleme, maddi nesneler ve teknolojik araçlar da bireylerin bağlama göre kullandıkları iletişimsel repertuarın parçalarıdır (Blommaert ve Backus, 3; Goodwin; Kress). DM araştırmasında bu perspektif, tabelalardaki yazılı dilin çevresindeki görsel, işitsel, bedensel ve mekânsal göstergelerden bağımsız değerlendirilmemesini gerektirir.

Kızılay’da elektrik panolarına, direklere ve duvarlara yerleştirilen el ilanları ve küçük duyuruların bazı katılımcıların dikkatini çekmediği gözlemlenmiştir. İnternette araştırma yapmayı tercih ettiklerini belirten katılımcılar; sokakta karşılaştıkları bir ilan, etiket veya tabeladan hareketle bir işletme ya da hizmet seçmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Politik afişlere ve duvar yazılarına bazı katılımcılar kayıtsız kalırken bazılarının olumlu yaklaşımı kullanıcıların aynı işaretleri farklı biçimlerde değerlendirebildiğini gösterir. Bu bulgular, bir işaretin kamusal alanda fiziksel olarak görünür olmasının kullanıcı açısından mutlaka dikkate alınacağı veya işlevsel olacağı anlamına gelmediğini; çevrimiçi bilgi kaynaklarının da kullanıcıların çevrimdışı dilsel manzaraıyla kurdukları ilişkili biçimlendirebildiğini gösterir.

Etnografik Uygulama Örnekleri

Çokdilliliğin Gündelik Deneyimi

Etnografik DM araştırmaları, çokdilliliğin yalnızca kamusal alandaki görünürlüğünü değil, gündelik yaşam içinde nasıl deneyimlendiğini, anlamlandırıldığını ve toplumsal ilişkilerle nasıl şekillendiğini incelemeye imkân verir.

Blommaert'in (*Ethnography*) Antwerp'in Oud-Berchem mahallesinde yürüttüğü uzun süreli etnografik çalışma, süperçeşitliliğin dilsel davranışlar ve mekânsal dönüşümler aracılığıyla görünür hâle gelişini gösterir. Farklı dönemlerdeki göç hareketlerinin mahallenin toplumsal ve dilsel yapısında yarattığı değişimleri izleyen Blommaert; tabelalardaki dil seçimlerini, standart dışı kullanımları ve çok dilli duyuruları yalnızca dilsel özellikleri bakımından değil göç, sınıf hareketliliği, dinî çeşitlilik ve gündelik iletişim alışkanlıklarıyla ilişkileri içinde değerlendirir. Böylece DM'de belirli bir anda gözlemlenen dilsel çeşitlilik, mahallenin tarihsel ve toplumsal dönüşümünün bir parçası olarak açıklanabilir.

Duman Çakır, Berlin-Neukölln'deki Maybachufer Pazarı'nda yazılı işaretlerin niceliksel analizini, gözlem, mülakat ve katılımcı deneyim gibi nitel yöntemlerle birleştirerek dilin mekânsal, toplumsal ve ekonomik işlevlerini çok boyutlu biçimde analiz eder. 2017–2018 yıllarında toplanan 426 pazar işaretinin sistematik kodlanmasıyla oluşturulan niceliksel verilere ek olarak araştırmacı üç ay boyunca pazarda satıcı olarak çalışır; mülakatlar, odak grup görüşmeleri, doğal konuşma kayıtları ve üçgenleme (triangulation) yöntemi uygular. Blommaert ve Maly'nin ELLA yaklaşımını temel alarak işaretleri geçmiş, şimdi ve gelecek eksenlerinde değerlendirir. Pazarı toplumsal ilişkilerin, kimliklerin ve dilsel kaynakların sürekli yeniden üretildiği yaşayan bir dil ekolojisi olarak yeniden tanımlar. Araştırmada uygulanan etnografik yöntemler, pazardaki dilsel alışkanlıkların görünür (yazılı) ve yaşanan (sözlü, duyusal, mekânsal) biçimlerini birlikte anlamayı mümkün kılar. Katılımcı gözlem ve yürüyüş temelli veri toplama sayesinde dil tercihlerinin duygusal, ekonomik, toplumsal ve politik süreçlerle nasıl kesiştiği ortaya konur.

Pennycook ve Otsuji ("Fish, Phone", *Metrolingualism*), Sydney ve Tokyo gibi şehirlerde Bangladeşli göçmenlerin işlettiği dükkânlarda yürüttükleri

çok bölgeli dilsel etnografi çalışmalarında dilin kentsel ortamlardaki gündelik yaşam alışkanlıklarıyla iç içe geçişini inceler. Dilsel verilerin yanı sıra toplumsal ve maddi çevreye odaklanan araştırmacılar; dükkân sahipleri, müşteriler ve tedarikçilerle birlikte alışveriş yapar, sohbet eder ve etkileşimleri kayıt altına alırlar. Çalışmaların kuramsal çerçevesini oluşturan semiyotik düzenekler yaklaşımında; dil, nesneler, mekânlar ve insanlar belirli anlarda bir araya gelerek anlam üretir. Dükkânlar bu bakımdan farklı dillerin yanı sıra görsel, maddi ve duysal unsurların etkileşimiyle oluşan “mekânsal repertuarlar” olarak değerlendirilir. Etnografi, böylece yalnızca bir veri toplama yöntemi değil dilsel ve semiyotik kaynakların, nesnelerin, mekânların ve insan davranışlarının oluşturduğu karmaşık bütünlüğü anlamaya imkân veren teorik ve metodolojik bir çerçeve hâline gelir.

Huang’ın Londra Chinatown’da görselliğin sosyolinguistik etnografisine odaklanan çalışması, kamusal işaretlerin farklı kullanıcılar tarafından aynı biçimde okunup anlamlandırılmadığını gösterir. Bireylerin dilsel ve görsel repertuarlarıyla mekândaki toplumsal konumları, çok dilli tabelalardan çıkarabildikleri anlamı farklılaştırır. Böylece etnografik yaklaşım bir işaretin araştırmacı tarafından belirlenen dilsel özelliklerinin ötesine geçerek farklı kullanıcıların aynı göstergeleri nasıl algıladığını, yorumladığını veya anlamlandıramadığını incelemeye imkân verir.

İşaret edilen çalışmaların ortak noktası, çokdilliliği kamusal alanda farklı dillerin sayısal görünürlüğüne indirgememeleridir. Etnografik yaklaşım, görünür işaretleri kullanıcıların dilsel ve görsel repertuarları, gündelik etkileşimler, maddi çevre, göç ve sınıf süreçleriyle mekânın zaman içindeki dönüşümü içinde değerlendirmeye imkân verir. Bu çalışmalar, aynı dilsel manzaranın farklı kullanıcılar tarafından farklı biçimlerde algılanabileceği ve görünür dilsel çeşitliliğin toplumsal anlamının ancak yerel alışkanlıklar ve kullanıcı deneyimleri dikkate alındığında açıklanabileceğini gösterir.

Kırsal Alanlarda Etnografik Dilsel Manzara

Etnografik yaklaşım, DM araştırmalarının kent ve yazılı işaret merkezli geleneksel odağını kırsal alanlara ve yazılı olmayan göstergelere doğru genişletir. Kırsal alanlarda mekânın anlamlandırılmasında tabelaların yanı sıra doğal çevre, nesneler, sözlü anlatılar, toplumsal hafıza ve gündelik mekân kullanımları da rol oynayabilir. Örnek olarak bu genişlemenin

etnografik DM araştırmaları açısından sağladığı imkânları gösteren Banda ve Jimaima (“The Semiotic”), Zambiya’da yürüttükleri saha araştırmasında yazılı metinlerin yanı sıra yazısız veya solmuş tabelaları, flora ve faunayı, yapıları, terk edilmiş mekânları, köy yollarını ve diğer çevresel unsurları anlam üretiminin parçaları olarak değerlendirir. Yerel halkın bu unsurları *yeniden kullanma* (“repurposing”) biçimleri, mekân, toplumsal hafıza ve kültürel kimlik arasındaki ilişkileri görünür kılar. Araştırmada yer anlatıları ve katılımcılarla birlikte gerçekleştirilen yürüyüşler de insanların mekânı nasıl deneyimlediklerini ve anlamlandırdıklarını ortaya koyan etnografik veri kaynakları olarak kullanılır. Bu yaklaşımda işaret ve mekân yaratımı sabit bir olgu olarak değil, insanların hafıza, duygu ve iletişim ihtiyaçları doğrultusunda sürekli yeniden biçimlenen bir süreç olarak değerlendirilir (Banda ve Jimaima, “The Semiotic” 665). Araştırmacıların çoklu göstergebilimsel ekoloji yaklaşımı, anlamın yalnızca yazılı metinlerden değil görsel, duysal, mekânsal, tarihsel ve anlatısal unsurların etkileşiminden üretildiğini gösterir.

Aynı araştırmacılar bir başka çalışmalarında (“Linguistic Landscapes”), çokdilli ortamlardaki dilsel görünürlüğü dil canlılığıyla ilişkilendirerek resmî dillerin yanı sıra yerel dillerin kamusal ve gündelik kullanımına odaklanır. Tabelalar, çevresel göstergeler, yer anlatıları ve yerel halkın dil kullanımları birlikte değerlendirildiğinde dil canlılığının yalnızca resmî statü veya standart dilin kuşaklar arası aktarımı üzerinden açıklanamayacağı ortaya çıkar. Araştırmacılara göre dil koruma çalışmalarında “saf” dillerin belgelenmesine odaklanmak yerine, dillerin çokdilli iletişim alışkanlıkları içindeki yeri ve işlevi de dikkate alınmalıdır (Banda ve Jimaima, “Linguistic Landscapes” 622). Bu yaklaşım, dilsel görünürlüğü toplumsal ve mekâna özgü alışkanlıklarla ilişkilendirerek DM verisinin dil canlılığının değerlendirilmesinde nasıl kullanılabileceğini gösterir.

Banda ve Jimaima’nın çalışmaları, DM’nin yalnızca kentsel alanlardaki yazılı tabelalardan oluşmadığını; doğal ve maddi çevrenin, sözlü anlatıların, toplumsal hafızanın ve gündelik mekân kullanımının da anlam üretimine katıldığını gösterir. Etnografik yaklaşım bu unsurların yerel topluluklar tarafından algılanışını, kullanılışını ve yeniden anlamlandırılışını incelemeye imkân verir. Böylece kırsal DM, durağan bir göstergeler toplamından çok,

dilsel ve semiyotik kaynakların toplumsal bellek ve gündelik davranışlarla birlikte sürekli yeniden üretildiği dinamik bir yapı olarak ele alınabilir.

Çatışma, Hafıza ve İdeoloji

Etnografik yaklaşım; kamusal işaretlerin çatışma, toplumsal hafıza ve ideolojiyle ilişkisini incelemeye de imkân verir. Özellikle anıtlar, grafitiler, yer adları ve diğer kamusal göstergeler yalnızca geçmiş olayları temsil etmez; farklı toplumsal grupların geçmişi nasıl hatırladıklarını, mekâna hangi anlamları yüklediklerini ve kamusal alanda hangi anlatıların görünürlük kazandığını veya görünmezleştğini de gösterebilir.

Hanauer'in Rabin Meydanı'ndaki grafitiler üzerine çalışması, Yitzhak Rabin'in öldürülmesinin ardından kamusal mekânın toplumsal yas ve hafıza üretiminin bir parçası hâline gelişini gösterir. Grafitilerin görsel olarak belgelenmesi ve katılımcılarla yapılan görüşmeler, kullanılan dillerin ve sembollerin yanı sıra bunların kullanıcılar tarafından anlamlandırılışını da incelenmesine imkân verir. Böylece grafiti, fiziksel mekâna eklenen yazılı bir göstergeden çok, kamusal hafızanın üretilmesine ve mekânın yeniden anlamlandırılmasına katılan bir toplumsal alışkanlık olarak ele alınabilir.

Shohamy ve Waksman'ın Tel Aviv-Yafa'daki Ha'apala Anıtı üzerine çalışması, anıtların kamusal hafıza, kimlik ve ideoloji üretimindeki rolünü etnografik bir perspektifle ele alır. Metinsel ve görsel çözümlemeyi saha çalışmasıyla birleştiren araştırma; anıtların geçmişi yalnızca temsil etmediğini, belirli tarihsel anlatıları kamusal alanda görünür kılarken başka anlatıları geri plana itebildiğini gösterir. Ha'apala Anıtı'nda Siyonist ulusal kimlik ve devlet kurma anlatısının öne çıkmasıyla kentteki farklı toplulukların geçmişlerinin kamusal alandaki görünürlüğü arasındaki gerilim, anıtların farklı gruplar tarafından aynı biçimde anlamlandırılmadığını ortaya koyar. Etnografik yaklaşım böylece kamusal göstergelerin içeriğinin yanı sıra farklı toplumsal grupların bu göstergelerle kurdukları ilişkileri ve mekânda görünürlük kazanan ya da görünmezleşen hafıza anlatılarını da incelemeye imkân verir.

Bu çalışmalar, kamusal göstergelerin çatışma ve hafıza bağlamlarında yalnızca geçmişi temsil eden metinler olmadığını, geçmişin hangi anlatılar üzerinden hatırlanacağına ve kamusal mekânda hangi kimliklerin görünürlük kazanacağına ilişkin süreçlerin de parçaları olduğunu gösterir. Benzer biçimde Ankara'da siyasal olayların ardından gerçekleştirilen yeniden

adlandırmalarla Kızılay'daki politik grafitiler ve dayanışma afişleri, kamusal mekânın tarihsel ve politik anlamlarının zaman içinde değişebildiğini gösterir. Bu tür göstergelerin yalnızca içeriklerinin ve dillerinin kaydedilmesi, kullanıcılar açısından taşıdıkları anlamı açıklamak için yeterli değildir. Etnografik yaklaşım, kullanıcıların bu göstergeleri nasıl algıladıklarını ve bunları mekânın toplumsal hafızasıyla nasıl ilişkilendirdiklerini araştırmaya imkân vermektedir.

Dillerarasılık ve Metrolingualizm

Dillerarasılık (“translanguaging”) ve metrolingualizm gibi uygulama odaklı yaklaşımlar, dilleri birbirinden bütünüyle bağımsız ve sınırları önceden belirlenmiş sistemler olarak ele almak yerine, konuşmacıların gündelik yaşamda farklı dilsel kaynakları nasıl kullandıklarına odaklanır. Dillerarasılık yaklaşımında; bireylerin dilsel kaynakları bütünsel repertuarları içinde esnek biçimde kullandıkları, dilsel sınırların toplumsal davranışlar içinde müzakere edilip yeniden düzenlendiği kabul edilir (Wei; García ve Wei). Bu nedenle araştırmanın yalnızca hangi dilsel biçimlerin kullanıldığını değil bu kaynakların nerede, kimler tarafından, hangi amaçlarla ve hangi toplumsal ilişkiler içinde kullanıldığını da incelemesi gerekir. Etnografik yöntem, bu davranışları ortaya çıkardıkları gündelik ve mekânsal bağlam içinde gözlemlemeye imkân vermektedir.

Pennycook ve Otsuji'nin (*Metrolingualism*) *metrolingualism* kavramı da benzer biçimde kent yaşamında dilsel kaynakların insanlar, etkinlikler ve mekânlarla kurduğu dinamik ilişkilere odaklanır. Sokaklar, dükkânlar, kafeler ve pazarlar gibi gündelik etkileşim alanlarında dilsel kaynaklar; sabit dil kategorilerinin sınırlarını aşan biçimlerde bir araya gelebilir. Etnografik yaklaşım, bu kullanımları yalnızca hangi dillerin bulunduğunu belirleyerek değil dilsel kaynakların belirli mekânlarda kimler tarafından ve hangi gündelik davranışlar içinde kullanıldığını inceleyerek açıklamaya imkân verir.

Bu uygulama odaklı yaklaşımlar, DM araştırmaları açısından görünür işaretlerin önceden belirlenmiş dil kategorilerine göre sınıflandırılmasının tek başına yeterli olmayabileceğini gösterir. Kamusal alandaki dilsel kaynakların işlevi ve toplumsal anlamı, bunların gündelik etkileşimlerde kimler tarafından, nasıl ve hangi mekânsal ilişkiler içinde kullanıldığını

birlikte değerlendirilmelidir. Etnografik yöntem bu bakımdan nicel dil sınıflandırmalarının yerine geçmekten çok, bu sınıflandırmaların gündelik kullanım ve kullanıcı repertuarları açısından ne ifade ettiğini açıklayan tamamlayıcı bir perspektif sunar.

Tartışma

Kuram ve Yöntem

Yukarıda ele alınan çalışmalar, etnografinin DM araştırmalarına yalnızca yeni veri toplama teknikleri kazandırmadığını, araştırma nesnesinin ve bilgi üretim sürecinin kavramsallaştırılışını da dönüştürdüğünü gösterir. Etnografik yaklaşım, kamusal işaretleri bağlamlarından bağımsız ve sabit göstergeler olarak ele almak yerine, bunların toplumsal ilişkiler, gündelik davranışlar, mekânsal deneyimler ve güç ilişkileri içinde nasıl anlam kazandığına odaklanır. Bu yönüyle etnografi, DM araştırmalarında yöntemsel olduğu kadar kuramsal bir genişleme de sağlar.

Blommaert ve Pennycook gibi araştırmacıların eleştirel etnografik yaklaşımları, dilsel ve toplumsal sistemleri homojen ve değişmez yapılar olarak ele almak yerine karmaşıklık, hareketlilik ve bağlamsallığa odaklanır. Bu perspektiften kamusal alandaki farklı nitelikteki çok sayıda işaret, yalnızca düzenli veya düzensiz bir görsel çevrenin unsurları olarak değil farklı aktörlerin tercihleri, amaçları ve güç ilişkileri içinde üretilen göstergeler olarak değerlendirilir. Örneğin kamusal işaretlerdeki dil tercihleri, resmî dil politikaları ve yerel dil uygulamalarının yanı sıra işletmelerin ticari amaçları ve hedefledikleri kullanıcı grupları gibi toplumsal ve ekonomik etkenlerle ilişkili olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle etnografik yaklaşım; bir işarete hangi dillerin bulunduğunu belirlemekle yetinmeyerek işaretin kim tarafından, kim için, hangi amaçlarla ve hangi toplumsal koşullar içinde üretildiğini de sorgular.

Dili soyut bir kategori olarak değil, toplumsal ve mekânsal bağlamlara yerleşmiş bir eylem biçimi olarak ele alan etnografik bakış açısı, DM araştırmalarının yazılı işaretlerin betimlenmesi ve sınıflandırılmasının ötesine geçmesine imkân verir. Ankara araştırması bu yöntemsel genişlemenin sağladığı katkıları somutlaştırır. Nicel veriler kentteki dillerin görünürlüğü, dağılımı ve işaretlerin özellikleri hakkında karşılaştırılabilir bilgiler sağlarken, görüşmeler, saha gözlemleri ve yürüyüş turları kullanıcıların bu işaretleri nasıl

algıladıklarını ve mekânı nasıl deneyimlediklerini ortaya koyar. Dolayısıyla nitel ve etnografik yöntemler nicel verilerin yerine geçmez, bu verilerin tek başına açıklayamadığı toplumsal ve mekânsal anlamları görünür hâle getirerek analizi derinleştirir.

Ankara araştırmasının etnografik verileri, DM'nin yalnızca dilsel içerik üzerinden deneyimlenmediğini de gösterir. Katılımcılar tabelaları değerlendirirken kullanılan dillerin yanı sıra tasarım, büyüklük, renk, logo ve mekânsal yerleşim gibi özelliklere dikkat etmiş; yürüyüş turlarındaysa müzik, ses, koku, yaya hareketliliği ve diğer çevresel unsurları anlatılarına dâhil etmişlerdir. Bu bulgular, kamusal işaretlerin anlamının farklı görsel, işitsel, bedensel ve mekânsal göstergelerin etkileşimi içinde oluştuğunu ve etnografik yöntemin fotoğraf ve sayım verilerinin ötesindeki bu çok modlu deneyimi araştırmaya dâhil edebildiğini gösterir.

Etnografik yöntem Ankara örneğinde mekânsal hafızanın mevcut DM'nin anlamlandırılmasındaki rolünü de görünür hâle getirir. Kızılay'daki görüşmelerde bazı katılımcılar Konur ve Karanfil sokaklarını geçmişte öğrencilerin ve aydınların bulunduğu, basın açıklamalarının ve gösterilerin gerçekleştirildiği mekânlar olarak hatırlamış; bölgeyle özdeşleştirdikleri kahvehane, kitabevi ve diğer sosyal mekânların yerini zamanla farklı işletmelerin aldığını belirtmişlerdir. Bu anlatılar, bugünkü tabelaların ve işletmelerin değerlendirilmesinin yalnızca mevcut görsel çevreye değil, kullanıcıların geçmişteki Kızılay'a ilişkin mekânsal hafızalarına da dayandığını gösterir. Böylece belirli bir tarihte gerçekleştirilen nicel DM araştırmasının sunduğu senkronik görünüm, etnografik veriler aracılığıyla mekânın kullanıcılar tarafından algılanan toplumsal ve tarihsel dönüşümüyle ilişkilendirilebilmektedir.

Bazı katılımcıların anlatıları, Kızılay'daki ticari ve mekânsal dönüşümün bölgeyle kurdukları aidiyet ilişkisini de etkilediğine işaret eder. Örneğin geçmişte araştırma alanındaki sokak etkinliklerine katıldığını belirten bir katılımcı, günümüzde rahatsız edilmemek için sokağın ortasından yürümeyi tercih ettiğini ifade etmiştir. Ekli fotoğraflarda da görüldüğü üzere farklı büyüklük, renk, yazı karakteri, logo ve görsellerin aynı mekânda bir araya gelmesi, katılımcıların “görsel kirlilik” olarak nitelendirdikleri çok modlu bir çerçevenin örneğini sunmaktadır. Tabla yoğunluğunu ve büyük ölçekli görselleri “görsel kirlilik” olarak değerlendiren veya bunları “saldırı

altında olma” duygusuyla ilişkilendiren ifadeler de mevcut DM’nin bazı kullanıcılar tarafından yalnızca ticari görünürlüğün bir sonucu olarak değil, mekânın toplumsal karakterindeki değişimin bir parçası olarak algılandığını düşündürür. Bu bulgular, tabela yoğunluğuyla ticarileşme veya aidiyet kaybı arasında doğrudan bir nedensellik kurmaktan çok, kullanıcıların fiziksel ve semiyotik çevredeki değişimleri kendi mekânsal deneyimleri ve geçmişe ilişkin anlatıları üzerinden anlamlandırdıklarını gösterir.

Bununla birlikte etnografik yaklaşımın yerel ve gündelik alışkanlıklara odaklanması bazı sınırlılıkları da beraberinde getirebilir. Blommaert (*Discourse* 15-16), geleneksel etnografik analizlerin yerel anlamı açıklamada güçlü olmakla birlikte, anlamın farklı toplumsal ölçekler arasındaki dolaşımını ve bu ölçeklerde farklı değerler kazanmasını yeterince açıklayamayabileceğine dikkat çeker. Benzer biçimde, mikro düzeydeki etkileşimlere yoğunlaşılması bu alışkanlıkları biçimlendiren ekonomik, siyasal ve ideolojik yapıların geri planda kalmasına yol açabilir. Bu nedenle DM araştırmalarındaki etnografik analizlerin yerel anlam üretim süreçlerini devlet politikaları, ekonomik sermaye, küresel dolaşım ve toplumsal eşitsizlik gibi daha geniş ölçekli süreçlerle ilişkilendirmesi önemlidir. Eleştirel toplum dilbilim ve politik ekonomi yaklaşımları bu bağlantının kurulması için tamamlayıcı çerçeveler sunmaktadır (Collins vd.; Duchêne ve Heller; Heller, *Linguistic Minorities*; Heller, *Paths to*; Tollefson; Piller).

Etnografik Yaklaşımlar ve Ankara Araştırması

Pink’in (*Doing Visual* 34-35) duyuşsal etnografi yaklaşımı, etnografik bilgi üretiminde araştırmacının mekân içindeki hareketiyle beden ve duyu deneyimini de dikkate alır. Bu açıdan yürüyüş, yalnızca bir yerden diğerine hareket etme değil, mekânın katılımcılarla birlikte deneyimlenmesine imkân veren bir araştırma uygulamasıdır. Karanfil ve Konur sokaklarında gerçekleştirilen yürüyüş turlarında katılımcıların tabelaların yanı sıra seslere, kokulara, kalabalığa, hareketliliğe ve diğer çevresel unsurlara dikkat etmeleri, DM’nin sabit fotoğrafların ötesinde duyuşlarla ve mekânla ilgili bir deneyim olarak incelenebileceğini gösterir.

Blommaert’in dilsel etnografi yaklaşımıysa kamusal işaretlerin daha geniş sosyoekonomik, tarihsel ve ideolojik süreçlerle ilişkilendirilmesini öne çıkarır. Blommaert’in çalışmalarında uzun süreli saha gözlemleri ve saha

notları, araştırmacının yalnızca belirli bir anda görünür olan işaretleri değil mekânın zaman içindeki değişimini ve bu değişimin gündelik yaşamla ilişkisini izlemesine imkân verir (*Ethnography*). Ankara araştırmasındaysa farklı tarihlerde gerçekleştirilen gözlemlerle katılımcıların Kızılay'ın geçmişine ilişkin anlatıları birlikte değerlendirildiğinde, mevcut DM'nin geçmişteki mekânsal deneyimlerle karşılaştırılarak anlamlandırıldığını görülür. Bu durum, etnografik bağlamın yalnızca işaretin bulunduğu fiziksel çevreden değil mekânın toplumsal ve tarihsel yörüngesinden de oluştuğunu gösterir.

Pennycook'un (*Language as*) dili sabit bir sistemden çok toplumsal davranışlar olarak ele alan yaklaşımı da Ankara'daki işaretlerin gündelik etkileşimlerden ve mekânsal kullanımlardan bağımsız değerlendirilemeyeceği yönündeki bulgularla örtüşür.

Heller'in eleştirel toplumdilbilimsel etnografi yaklaşımı, gündelik dil davranışlarının iktidar, ekonomi ve dil ideolojileriyle ilişkisini araştırmanın merkezine taşır (*Paths to* 7-9, 92). Bu perspektif; DM araştırmaları açısından kamusal işaretlerin yalnızca kullanıcılar tarafından nasıl algılandığını değil hangi kurumsal düzenlemeler, ekonomik çıkarlar ve dil ideolojileri içinde üretildiğini de sorgulamayı gerektirir. Ankara bağlamında tabela düzenlemeleri, yabancı dillerin kamusal görünürlüğüne ilişkin tartışmalar ve farklı dillere yönelik kullanıcı değerlendirmeleri bu açıdan araştırılabilecek süreçlerdir. Ancak bu tür değerlendirmelerin belirli bir dil ideolojisinin doğrudan göstergesi olduğu varsayılmamalı; bunların hangi toplumsal, ekonomik ve politik bağlamlarda ortaya çıktığı etnografik olarak incelenmelidir.

Bu yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde, Ankara araştırmasında kullanılan etnografik yöntemlerin tek bir etnografi anlayışına dayanmadığı anlaşılır. Yürüyüş turları ve duysal-mekânsal gözlemler Pink'in etnografik yaklaşımıyla; işaretlerin tarihsel ve sosyoekonomik bağlama yerleştirilmesi Blommaert'in dilsel etnografi anlayışıyla; dilin gündelik toplumsal davranışlar olarak ele alınması Pennycook'un yaklaşımıyla; yerel dil alışkanlıklarının daha geniş ekonomik, kurumsal ve ideolojik süreçlerle ilişkilendirilmesi ise Heller'in (*Paths to*) eleştirel toplumdilbilimsel etnografi anlayışıyla kesişir. Bu çerçevede Ankara örneği, etnografiyi belirli tekniklerin mekanik biçimde uygulanmasından çok nicel DM verisini kullanıcı deneyimi, mekâna özgü alışkanlıklar, tarihsel bağlam ve daha geniş toplumsal süreçlerle ilişkilendiren bütüncü bir araştırma perspektifi olarak kullanır.

Karma Yöntemin Önemi

Nicel ve etnografik yöntemler, DM'nin farklı boyutlarını görünür hâle getiren tamamlayıcı yaklaşımlar olarak değerlendirilebilir. Nicel yöntemler belirli bir alandaki dillerin görünürlüğü, dağılımı ve işaretlerin özellikleri hakkında karşılaştırılabilir örüntüler ortaya koyarken etnografik yöntemler bu örüntülerin kullanıcılar tarafından algılanışını, hangi toplumsal ve mekânsal bağlamlarda anlam kazandığını ve gündelik davranışlarla ilişkilendirilişini incelemeye imkân verir. Bu iki veri türünün birlikte değerlendirilmesi, DM'nin hem yapısal örüntülerinin hem de bu örüntülere yüklenen toplumsal anlamların araştırılmasını mümkün kılar.

Ankara/Kızılay araştırması, nicel ve etnografik verilerin birbirini tamamlama biçimine ilişkin somut örnekler sunar. Örneğin nicel sınıflandırmada yabancı dil unsuru olarak değerlendirilen *café* ve *restaurant* gibi kullanımların bazı katılımcılar tarafından Türkçe olarak algılanması, araştırmacının dilsel kökene dayalı sınıflandırmasıyla kullanıcıların gündelik kullanım ve aşinalığa dayalı sınıflandırmalarının farklılaşabileceğini gösterir. Benzer biçimde nicel veri, belirli sokaklardaki işaret yoğunluğunu ve bu işaretlerin özelliklerini ortaya koyabilirken görüşmeler ve yürüyüş turları aynı yoğunluğun bazı kullanıcılar tarafından “görsel kirlilik” olarak değerlendirildiğini veya “saldırı altında olma” duygusuyla ilişkilendirildiğini gösterir. Dolayısıyla nicel veri, kamusal alanda neyin görünür olduğunu ortaya koyarken etnografik veri bu görünürlüğün kullanıcılar açısından ne ifade ettiğinin anlaşılmasına katkıda bulunur.

Karma yöntem yaklaşımının katkısı, nicel ve etnografik verileri yalnızca aynı çalışmada yan yana kullanmaktan değil, bunları analitik olarak ilişkilendirmekten kaynaklanır. Sayım ve sınıflandırma yoluyla ortaya çıkarılan dilsel örüntüler, görüşmeler, yürüyüş turları ve saha gözlemleriyle elde edilen kullanıcı deneyimleriyle birlikte değerlendirildiğinde, kamusal görünürlükle toplumsal anlam arasındaki ilişkiler daha ayrıntılı biçimde incelenebilir. Ankara örneği bu bakımdan etnografik verinin nicel sınıflandırmayı geçersiz kılmadığını; aksine bu sınıflandırmanın kullanıcı deneyimi, mekâna özgü davranışlar ve toplumsal bağlam açısından ne ifade ettiğini açıklayarak DM analizinin kapsamını genişlettiğini gösterir.

Sonuç

Bu çalışma, dilsel manzara araştırmalarında etnografik yaklaşımın kamusal işaretlerin sayılması ve sınıflandırılmasıyla elde edilen verilerin yerine geçen değil, bu verilerin toplumsal ve mekânsal anlamlarını açıklamaya katkıda bulunan tamamlayıcı bir perspektif sunduğunu göstermeyi amaçlamıştır. Nicel yöntemler belirli bir alandaki dillerin görünürlüğünü, dağılımını ve zaman içindeki değişimini karşılaştırılabilir biçimde ortaya koyarken etnografik yöntemler işaretlerin algılanışını, kullanıcıların mekânla kurduğu ilişkiyi ve görünür dilsel örüntülerin hangi toplumsal anlamlara bağlandığını incelemeye imkân vermektedir. Bu bakımdan çalışmanın temel yöntemsel önerisi şudur: DM yalnızca görülen ve sayılan işaretlerden oluşan bir araştırma nesnesi olarak değil, kullanıcı deneyimleri, gündelik davranışlar, mekânsal hafıza ve çok modlu gösterge kaynaklarıyla birlikte ele alınmalıdır.

Ankara/Kızılay araştırması bu yöntemsel genişlemenin analize ne kazandırabileceğini somutlaştırır. Araştırmada yabancı dil unsuru olarak sınıflandırılan *café* ve *restaurant* gibi kullanımların bazı katılımcılar tarafından Türkçe olarak değerlendirilmesi, araştırmacının dilsel sınıflandırmasıyla kullanıcı algısının her zaman örtüşmediğini gösterir. Benzer biçimde sayım yoluyla belirlenebilen tabela ve işaret yoğunluğu, bazı katılımcılar tarafından “görsel kirlilik” olarak değerlendirilmiş veya “saldırı altında olma” duygusuyla ilişkilendirilmiştir. Karanfil ve Konur sokaklarına ilişkin geçmiş deneyimlerini anlatan katılımcılarsa mevcut işaretleri ve işletmeleri yalnızca bugünkü görünüşleri üzerinden değil, Kızılay’ın geçmişine ilişkin mekânsal hafızalarıyla karşılaştırarak değerlendirmişlerdir. Yürüyüş turlarında tabelaların yanı sıra ses, koku, kalabalık, hareketlilik, renk ve tasarım gibi unsurların anlatılara dâhil edilmesi de DM’nin kullanıcılar tarafından çok modlu ve duysal bir çevre olarak deneyimlendiğini gösterir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, etnografik verinin nicel sınıflandırmayı geçersiz kılmadığı; görünür ve sayılabilir örüntülerin kullanıcı deneyiminde ne anlama geldiğini ortaya koyarak analizi genişlettiği görülür.

Araştırmanın etnografik boyutunun yine de bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma, uzun süreli katılımcı gözleme dayanan kapsamlı bir etnografi iddiası taşımaz; saha gözlemleri, görüşmeler, yürüyüş turları ve saha notları aracılığıyla Ankara’daki DM araştırmasının belirli boyutlarını etnografik olarak derinleştirir. Görüşme ve yürüyüş turlarına katılanların sayısı

araştırmanın Kızılay içinde belirli sokaklarda yoğunlaşması, bulguların Ankara'nın veya Kızılay'ın bütününe genellenmesini mümkün kılmaz. Katılımcılarla tekrarlanan görüşmelerin yapılmamış olması ve yürüyüş turlarının sınırlı sayıda katılımcıyla gerçekleştirilmesi de farklı kullanıcı grupları arasında sistematik karşılaştırmalar yapılmasını sınırlandırır. Dolayısıyla burada sunulan Ankara örnekleri, Kızılay'ın bütün kullanıcıları için geçerli tutumları temsil etmekten çok, nicel DM araştırmasının etnografik yöntemlerle hangi yönlerden genişletilebileceğini gösterir.

Bu çerçevede gelecekteki DM araştırmalarında nicel ve etnografik yöntemlerin yalnızca yan yana kullanılmasından çok, farklı veri türlerinin analitik olarak ilişkilendirilmesi önem taşır. İşaretlerin sayılması ve dil sınıflandırmaları kullanıcıların bu işaretleri nasıl sınıflandırdıkları ve değerlendirdikleriyle; farklı tarihlerde gerçekleştirilen sayımlar mekânsal hafıza ve değişim anlatılarıyla; fotoğraf ve görsel belgelerse yürüyüş turları, saha gözlemleri ve çok modlu ve duysal verilerle birlikte incelenebilir. Ayrıca kullanıcıların kamusal işaretlerle ilişkilerinin giderek çevrimiçi bilgi kaynaklarıyla iç içe geçmesi, fiziksel ve dijital dilsel manzaralar arasındaki ilişkinin de etnografik araştırmalara dâhil edilmesini gerekli kılar. Böyle bir yaklaşım, DM araştırmalarının kamusal alanda hangi dillerin görünür olduğunu belirlemenin ötesine geçerek bu görünürlüğün kimler için, hangi bağlamlarda ve hangi toplumsal anlamlarla birlikte üretildiğini ve deneyimlendiğini açıklamasına katkıda bulunabilir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu çalışma, TÜBİTAK 1001 – Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı kapsamında desteklenen “Şehir ve Dil: Ankara'nın Dilsel Manzarası” başlıklı projeden (Proje No. 123K062) üretilmiştir. Yazarlardan Ebru Cırık, ayrıca Türk Dil Kurumu Doktora Bursu ile desteklenmiştir. Destekleri için TÜBİTAK'a ve Türk Dil Kurumuna teşekkür ederiz.

Etik Beyanı

Bu çalışma için Hacettepe Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan 7 Ekim 2025 tarihli toplantıda 2025/19 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

Yazar Katkı Oranları

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

Kaynaklar

- Alkibay, Sanem. "Mağazalarda Yabancı İşletme Adı Kullanımına Yönelik Bir Araştırma." *Türk Dili*, no. 538, Ekim 1996, ss. 415–422.
- Banda, Felix, ve Hambaba Jimaima. "The Semiotic Ecology of Linguistic Landscapes in Rural Zambia." *Journal of Sociolinguistics*, vol. 19, no. 5, 2015, ss. 643–670.
- Banda, Felix, ve Hambaba Jimaima. "Linguistic Landscapes and the Sociolinguistics of Language Vitality in Multilingual Contexts of Zambia." *Multilingua*, vol. 36, no. 5, 2017, ss. 595–625.
- Blommaert, Jan. *Dialogues with Ethnography: Notes on Classics, and How I Read Them*. Multilingual Matters, 2018.
- Blommaert, Jan. *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge University Press, 2005.
- Blommaert, Jan. *Durkheim and the Internet: On Sociolinguistics and the Sociological Imagination*. Bloomsbury Academic, 2018.
- Blommaert, Jan. *Ethnography, Superdiversity and Linguistic Landscapes: Chronicles of Complexity*. Multilingual Matters, 2013.
- Blommaert, Jan, ve Ad Backus. "Superdiverse Repertoires and the Individual." *Multilingualism and Multimodality: Current Challenges for Educational Studies*, ed. Ingrid de Saint-Georges ve Jean-Jacques Weber, Sense Publishers, 2013, ss. 11–32.
- Blommaert, Jan, Sirpa Leppänen, ve Massimiliano Spotti, "Endangering Multilingualism." *Dangerous Multilingualism: Northern Perspectives on Order, Purity and Normality*, ed. Jan Blommaert, Sirpa Leppanen, Paivi Pahta, Tiina Raisanen. Palgrave Macmillan, 2012, ss. 1-24.
- Blommaert, Jan, ve Ico Maly. "Ethnographic Linguistic Landscape Analysis and Social Change: A Case Study." *Language and Superdiversity*, ed. Karel Arnaut vd., Routledge, 2016, ss. 197–218.
- Collins, James, Stef Slembrouck, and Mike Baynham. *Globalization and Language in Contact: Scale, Migration, and Communicative Practices*. Continuum, 2009.
- Çetinkaya, Emre. "Ankara'nın Dilbilimsel Manzarası: Ticari Tabelalar." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, no. 50, 2020, ss. 193–203.

- Demir, Nurettin. “Ankara Atatürk Bulvarı’nda Diller.” *Karl Heinrich Menges Kitabı*, ed. Emine Yılmaz ve Hasan Hayırsever, Erkmen Yayıncılık, 2025, ss. 191–203.
- Demir, Nurettin. “Ankara’nın Dilsel Manzarası Hakkında.” *Toplumdilbilim Araştırmaları: Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar*, ed. Osman Solmaz, Ece H. Nazlı ve Kadri Nazlı, Çizgi Kitabevi, 2024, ss. 37–54.
- Demir, Nurettin. “Toplumsal Değişmelerin Dilsel Görünüme Yansıması: Ankara Örneği.” *Dilde Varyasyon*, ed. Emine Yılmaz, Hasan Güzel ve Nurettin Demir, Erkmen, 2024, ss. 195–206.
- Duchêne, Alexandre, ve Monica Heller. *Language in Late Capitalism: Pride and Profit*. Routledge, 2012.
- Duman Çakır, İrem. “An Ethnographic Linguistic Landscape Analysis of a Berlin Street Market: Exploring Language Attitudes through Market Signs.” *Linguistic Landscape*, vol. 11, no. 1, 2025, ss. 76–102.
- García, Ofelia, ve Li Wei. *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Palgrave Macmillan, 2014.
- Goodwin, Charles. “Action and Embodiment within Situated Human Interaction.” *Journal of Pragmatics*, vol. 32, no. 10, 2000, ss. 1489–1522.
- Gözaydın, Nevzat. “Türkçe Bilinci ve Karum.” *Türk Dili*, sayı 585, Eylül 2000, ss. 227–231.
- Hanauer, David Ian. “Silence, Voice and Erasure: Psychological Embodiment in Graffiti at the Site of Prime Minister Rabin’s Assassination.” *The Arts in Psychotherapy*, vol. 31, no. 1, 2004, ss. 29–35.
- Heller, Monica. *Linguistic Minorities and Modernity: A Sociolinguistic Ethnography*. 2. bs., Continuum, 2006.
- Heller, Monica. *Paths to Post-Nationalism: A Critical Ethnography of Language and Identity*. Oxford University Press, 2011.
- Huang, Ying-Hsuan. *London Chinatown: A Sociolinguistic Ethnography of Visuality*. Doktora Tezi. University of Jyväskylä, 2010.
- Kress, Gunther. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. Routledge, 2010.
- Landry, Rodrigue, ve Richard Y. Bourhis. “Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study.” *Journal of Language and Social Psychology*, vol. 16, no. 1, 1997, ss. 23–49. <https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>.
- Levend, Ağâh Sırrı. “Yabancı Kelimeler Salgını.” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, no. 171, Aralık 1965, ss. 157–159.
- McNulty, Erin. “*Cre’n sorgh dy Ghaelg t’ou loayrt nish?*” *The Intersection of Ideologies and Morphosyntactic Variation in New Speakers of Manx Gaelic*. Doktora Tezi. University of Glasgow, 2024.
- Pennycook, Alastair. *Language as a Local Practice*. Routledge, 2010.

- Pennycook, Alastair. "The City." *The Bloomsbury Handbook of Linguistic Landscapes*, ed. Robert Blackwood vd., Bloomsbury Academic, 2024, ss. 155–170.
- Pennycook, Alastair, ve Emi Otsuji. "Fish, Phone Cards and Semiotic Assemblages in Two Bangladeshi Shops in Sydney and Tokyo." *Social Semiotics*, vol. 27, no. 4, 2017, ss. 434–450.
- Pennycook, Alastair, ve Emi Otsuji. *Metrolingualism: Language in the City*. Routledge, 2015.
- Piller, Ingrid. *Linguistic Diversity and Social Justice*. Oxford University Press, 2016.
- Pink, Sarah. *Doing Visual Ethnography*. Sage, 2013.
- Pink, Sarah. "Walking with Video." *Visual Studies*, vol. 22, no. 3, 2007, ss. 240–252.
- Safa, Peyami. "Gazetelerde: Yabancı Kelime Suistimali." *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, no. 85, Ekim 1958, s. 58.
- Shohamy, Elana. *Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches*. Routledge, 2006.
- Shohamy, Elana, ve Steve Waksman. "Linguistic Landscape as an Ecological Arena." *Linguistic Landscape in the City*, ed. Elana Shohamy vd., Multilingual Matters, 2010, ss. 313–331.
- Solmaz, Osman. "Bir Toplumdilbilim Alanı Olarak Dilsel Çevre: Teorik ve Uygulamalı Yönelimler." *Toplumdilbilim Araştırmaları: Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar*, ed. Osman Solmaz, Ece H. Nazlı ve Kadri Nazlı, Çizgi Kitabevi, 2023, ss. 195–207.
- Stroud, Christopher, ve Sibonile Mpendukana. "Towards a Material Ethnography of Linguistic Landscape." *Journal of Sociolinguistics*, vol. 13, no. 3, 2009, ss. 363–386.
- Tollefson, James W., ed. *Language Policies in Education: Critical Issues*. 2. bs., Routledge, 2013.
- Wei, Li. "Moment Analysis and Translanguaging Space: Discursive Construction of Identities by Multilingual Chinese Youth in Britain." *Journal of Pragmatics*, vol. 43, no. 5, 2011, ss. 1222–1235.
- Yaman, Ertuğrul. "Ankara'daki İş Yeri İsimleri Üzerine." *Milli Kültür*, sayı 79, Aralık 1989, ss. 58–61.
- Yavuz, Oğulcan, vd. "The Multilingual Signscape of Ankara: Reflections from a Linguistic Landscape Study." *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, vol. 18, no. 2, 2024, ss. 117–130. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13860949>.